

UDK: 1.740

Abdurashid MIRZAXMEDOV,

Namangan muhandislik-texnologiya instituti professori, falsafa fanlari doktori

E-mail: Mirzahmedov@mail.ru

Odilbek O'RINOV,

O'zbekiston IIV Akademiyasi Tezkor-qidiruv faoliyati kafedrasining o'qituvchisi

E-mail: Sotsial.nauki@gmail.com

NamMQI professori, f.f.d. M. Ismoilov taqrizi asosida

THE FACTOR OF YOUTH RELIGIOSITY

Annotation

Further improvement of the legal framework of the state's attitude towards religion, believers, and religious organizations in Uzbekistan, along with freedom of conscience, the need to educate healthy religious faith among young people, is a specific social aspect of the problem. In this regard, a scientific analysis of social tolerance with healthy immunity of religiosity has been carried out to protect against religious extremist sentiments based on specific aspects and characteristics of youth religiosity.

Key words: Religious worldview, religious activity, youth religiosity, freedom of conscience.

ФАКТОР РЕЛИГИОЗНОСТИ МОЛОДЕЖИ

Annotatsiya

Дальнейшее совершенствование правовой базы отношения государства к религии, верующим, религиозным организациям в Узбекистане, наряду со свободой совести, необходимостью воспитания здоровой религиозной веры у молодежи, является специфическим социальным аспектом проблемы. В этой связи проведен научный анализ социальной толерантности при здоровом иммунитете религиозности для защиты от религиозно-экстремистских настроений на основе специфических аспектов и особенностей религиозности молодежи.

Ключевые слова: Религиозное мировоззрение, религиозная активность, религиозность молодежи, свобода совести.

YOSHLARDA DINDORLIK OMILI

Annotatsiya

O'zbekistonda davlatning dinga, dindorga, diniy tashkilotlarga munosabatining huquqiy asoslarini yanada takomillashtirish vijdon erkinligi bilan birga yoshlarning sog'lom diniy e'tiqodini tarbiyalashga ehtiyoj muammoning o'ziga xos ijtimoiy jihatidir. Shu ma'noda yoshlar dindorligining o'ziga xos jihat va xususiyatlari asosida diniy ekstremistik kayfiyatdan muhofaza qilishda sog'lom dindorlik immuniteti bilan ijtimoiy bag'rikenglikning ilmiy tahlillari amalga oshirilgan.

Kalit so'zlar: Diniy dunyoqarash, diniy faollik, yoshlarning dindorligi, vijdon erkinligi.

Kirish. O'zbekistonda dunyoviy, ijtimoiy, demokratik davlatning konstitutsion asoslarini mustahkamlanishi tarixan ijtimoiy davlat qurilishidagi muhim islohot hisoblanadi. O'zbekiston hukumatining jahon hamjamiyatidagi halqaro nufuzini ortib borishi har bir fuqaroga munosib turmush shart-sharoiti, inson huquq va erkinliklarining kafolatlari bilan bevosita bog'liqdir. Gap "Inson manfaatlari – oliy qadriyat", "xalqning roziligi" tamoyillarida islohotlar yoshlarning ma'naviy-axloqiy ma'rifati davlat siyosatining mazmun-mohiyatini ifodalaydi. Zamonaviy halqaro munosabatlarning jiddiy ziddiyati sharoitida harbiy muammolarni diniy tahdidlar bilan hal etishning qulayligi ham sog'lom e'tiqodni shakllantirishni taqozo etadi. Ijtimoiy fanlarda yoshlarning dindorligi olimlarning ilmiy tadqiqotlarida eng kam ishlangan mavzulardan bo'lib, davlatning dinga, dindorlarga munosabatining huquqiy asoslari, vijdon erkinligi doirasida ilmiy tadqiqotlar bajarilgan[12].

Yoshlarning dindorligi borasida O'zbekiston hukumati islom diniga millatning muqaddas ma'naviy madaniyatining tarkibiy qismi sifatida e'tibor qaratishi bilan birga dindand nioqob sifatida g'arazli maqsadlar uchun foydalanishga qarshi murosasiz kurash olib borishi alohida yangi nazariy va amaliy ahamiyat kasb etuvchi tajriba shakllandi. Shu bilan birga erishilgan yutuqlar asosida davlatning dinga munosabatida "dialog" shaklidan "shiriklik" bosqichiga o'tish ijtimoiy davlatchilikdagi muhim siyosiy jihatdir. Darhaqiqat, tadqiqotlar O'zbekistonda davlatning din bilan hamkorligi kengayib, davlatning dindand "ajratilishi" nisbiy xususiyatga, ya'ni davlat va dindand umuminsoniy va milliy darajalarda hamkorligi faol darajaga o'tishida ijtimoiylashuvning yangi tipida o'z ifodasini topadi. Bu hol yoshlarning dinga, dindorlikka munosabatini tartibga solish, inson huquqi doirasida erkinliklarga sog'lom munosabatni hosil qilish vazifasini kun tartibiga qo'yadi. Shu ma'noda yoshlarning dindorligi musulmon davlatlarida islom dini bo'yicha ma'lumot olishga intilishi, diniy hujralar yoki alohida "domla"lardan ta'lim olishi tufayli diniy ekstremistik guruhlariga kirib qolish holatlari ham masalani dolzarbligini tasdiqlaydi.

O'zbekistonda islom dinining an'ana va qadriyatlariga gumanistik siyosat jahonning nufuzli siyosatchilari, ilmiy markazlari tomonidan ijobiy e'tirof etildi. Shu bilan birga davlatning islom diniga milliy-diniy ma'naviyat va ma'rifat sifatida ekstremistik destruktiv kuchlardan himoya qilishi ham mavzuning muhim praktsiologik jihatidir. Chunki, yoshlarning dinga munosabati va dindorlik holati, shahar sharoitida avj olishi, ayniqsa ta'lim tizimida yoshlarning dindorligi yuzasidan jamoatchilikning OAVdagi turlicha baxs-munozaralari ham masalaning dolzarbligini tasdiqlaydi.

Ta'lim tizimida yoshlarning dindorligi masalasi davlat, jamiyat va shaxs munosabatlari bilan birga ma'naviy-axloqiy muhitni belgilab berishi, ta'limda yuksak professional darajada mutaxassis tayyorlashga ham ta'sir etadi. Shu bilan birga ta'lim tizimida dindorlikka oid konseptual muammolarda olimlar orasida yakdil fikrga kelinmaganligi ham mavzuni muhokama qilishni talab etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ijtimoiy-gumanitar fanlarda olimlar yoshlarning dindorligi yuzasidan muammoning tahlilida ikki toifaga ajralib qolgan. Birinchi guruh tadqiqotchilar oliy ta'lim tizimida dinshunoslikka oid fanlarni o'quv rejasiga kiritish asosida yoshlarning kasbiy jihatdan diniy kompetensiyasini yoqlab ovoz berganlar[2; 7; 9; 10]. Ular dunyoviy davlatda diniy ma'lumot va axborot inson huquqi bilan birga shaxsning kasbiy ijtimoiy maqomidagi muhim bir jihat sifatida yondashganlar. Chunki, mutaxassis o'z ma'rifati bilan ishlab chiqarish muhitida ma'naviy-axloqiy muhitni yaratib, kasbiy faoliyatini to'laqonli bajarish qobiliyatiga ega bo'lishi mumkinligini taxlil eta oladi, degan xulosaga kelgan.

Ikkinchi guruh ilmiy adabiyotlar ta'lim tizimining o'ziga xos shaxsning ijtimoiylashuvi sifatida kadrlar tayyorlash jarayoni dindand ma'naviy-axloqiy qadriyat va an'analardan shaxs axloqi doirasida samarali foydalanish metodologiyasining tadqiqiga bag'ishlangan[4]. Mazkur adabiyotlarda din yosh avlodni ma'naviy-axloqiy jihatdan dunyoviy ta'limdagi ijtimoiy identifikatsiya omili, inson shaxsining

ijtimoiy-iqtisodiy tafakkurini shakllanishidagi ijtimoiy tarbiya vositasi sifatida e'tirof etilgan.

Uchinchi guruh tadqiqotchilarning ishlarida dinning ta'limdagi roli ijobiy va salbiy jihat va xususiyatlari, milliy va horijiy ta'lim tizimi kontekstida taxlil etilgan. Shaxsning dindorligi va axloqiy madaniyatining o'zaro inson ma'naviyatidagi o'zaro ta'lim tizimiga qiyosiy o'rganilgan[1]. Tadqiqotchilar diniy ta'limning zamonaviy sekulyarlashgan jamiyatdagi ijtimoiy mazmun mohiyati va o'zga hududlarga nisbatan farqli jihatlari yuzasidan sotsiologik taxlillar amalga oshirilgan.

Tadqiqotning metodologiyasi muammoga sotsiologik yondoshuv jihati kuzatish, analiz va sintez bilan birga falsafiy jihatdan umumiylik, alohidalik va xususiylik, mohiyat va hodisa ila mazmun va shakl kategoriyalaridan foydalanishni talab etadi. Mazkur refleksiv o'rganish jarayoni dinga an'anaviy yondashuv talaba yoshlar hayotida dindorlik omilini taxlil qilish ilmiy xulosalarni bir tomonlama bo'lib qolishiga olib kelishi bilan birga jamiyatning modernizatsiya jarayonida yoshlar dindorligining namoyon bo'lishining tub ildizlarini aniqlash imkonini bermaydi. Shu ma'noda, yoshlarning dindorligi bo'yicha ma'lumotlarni taxlil va talqinlarida diniy nuqtai nazaridan tadqiq etishni talab etadi. Chunki, ma'lumot va usullar yoshlarning kasbiylashuv va ijtimoiylashuv sharoitida diniy ma'rifatning nechog'li dolzarb ijtimoiy qiymatini aniqlash imkoniyatini beradi.

Tadqiqot natijalaridagi eng muhim masala ta'lim tizimidagi yoshlarning ma'naviy-axloqiy barkamolligi bilan birga, "Dinshunoslik asoslari" fanini ta'lim tizimi o'quv jarayonida qiskarishi, fanni qayta o'quv jarayonida yetarli darajada ta'lim sohasi yo'nalishlaridan kelib chiqqan holda tiklash zaruratini tasdiqladi. Bu hol zamonaviy halqaro munosabatlari va g'oyaviy kurash maydonida diniy omilning faollashuvi bilan ham izohlanadi. Ayni vaqtda horijiy Yevropa davlatlarida islom diniga nisbatan turli-tuman tuxmat va ig'vo, provakatsiyalar amalga oshirilishi ham yoshlarning kasbiy professionaligida diniy kompetensiyasining yuksaltirishni qonuniy talabga aylantiradi. Dunyoviy ta'limda diniy saboqlarning ijtimoiy-ma'naviy ta'siri shaxsning ruhiyatida ijobiy o'zgarish va yangilanishga olib kelishini tadqiqotlar ko'rsatdi. Shu ma'noda an'anaviy jihatdan dinga xavotir bilan qarash, undan "sun'iy" muammolarni yasash o'zini oqlamaydigan metod ekanligi aniqlandi. Fikrimizni MDH davlatlari olimlarining ilmiy xulosalari bilan dalillaymiz[3].

Sotsiologik tadqiqotlarda yoshlarning dindorligida rasmiylik, namoyishkoronalik, shakliy dindorlik elementlari ustuvorligi aniqlandi. Bizning respublikada dindorlik vaziyati yuqori bo'lgan Namangan shahri ko'chalaridagi so'rovlarda 14-40 yoshlilar orasida 76 ishtirokchining barchasi soqol qo'ygan bo'lsa-da, lekin soqolning sunnatligini biladi, ammo ilm olish ilohiy farz ekanligini 52 o'g'il bolalar anglab yetolmagan. Shu bilan birga 24ta hijobdagi qizlardan 12 tasi islom farzlarini to'la bilmaydi, besh vaqt ibodat qilmaydi. Qizlarning 60 % dugonasining diniy "dreskoti"ga moda ma'nosida qaraydi. Shu ma'noda ta'lim tizimida diniy ilmlarning ma'rifati yoshlarning sog'lom dindorligida muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Sotsiologik kuzatishlarda diniy ulamolarning OAV, ayniqsa, internet ijtimoiy tarmoqlarida turli tuman bahs-munozaralari, diniy chiqishlari yoshlarning dindorligida ijobiydan ko'ra salbiy oqibatlarini keltirib chiqarishi ham aniqlandi. Chunki, internetning globalligi mahalla imomining ilmiy salohiyatini yuqori bo'lishini talab etadi. Boz ustiga ularning subyektiv munosabatlari amaldagi davlatning dinga, dindorlarga, diniy tashkilotlarga bo'lgan munosabati xususidagi me'yoriy normalarga mos bo'lishi darkor. Chunki turli tuman imom va mullalarning internet saytlarini to'ldirishi yoshlarni turli imomlarga

e'tiqod qilishi, ulardan o'ziga xos "pirlar"ni yaratishi diniy firqachilikka olib kelishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasida yoshlarning sog'lom e'tiqodi va dindorligini shakllantirishda "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi huquqiy ma'rifatga ham ehtiyojning ortib borayotganligini kuzatish mumkin. Bu masalaning muhim jihati yoshlarni turli diniy guruhbozligi, ayniqsa shubhali diniy ma'rifatparvarlarning iqtisodiy tuzog'iga tushib qolmasligini oldini oladi. Biz keyingi yillarda viloyatlarning chekka tumanlarida prozelitizmning tarqalishi xatarini nazarda tutmoqdamiz. Bizning tadqiqotlarimizda Namangan viloyatining Pop va Mingbuloq tumanlarida xristianlikning sektari missiонерlar tomonidan tashkil etilganligini aniqlandi. Sektarga a'zolikka olishda asosan iqtisodiy-moliyaviy texnologiyalar qo'llanilganligi yoshlarni "Iso Masix" izdoshlariga aylantirishga erishgan. Shu ma'noda yoshlar bilan ishlashda diniy-huquqiy ma'rifatning zaruriyati, yoshlarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish muhim ish yuritish uslubi degan xulosaga kelish mumkin.

Yoshlarning dindorligi odatda shaxsning millatga daxldorlik bilan ham bog'lanib, diniy ijtimoiy faoliyatini namoyon etadi. Shu bois, yoshlarning dindorligi milliy an'ana va qadriyatlar bilan o'zligini anglash asosida yuz beradi. Shunday bo'lsa-da, yoshlarning dindorligi katta avlodning dinga bo'lgan qat'iyligi, kuchli iymon-e'tiqod ostida ibodat va marosimlarning ijrosi bilan emas, balki dindorlik diniy marosim va ibodatning jiddiy modernizatsiyasida o'z ifodasini topmoqda. Chunki, biz tadqiqot obyekti sifatida olgan yoshlarning qatlami mustaqillik yillarida shakllangan avlod bo'lib, texnologik sivilizatsiya ta'sirida sekulyarizatsiya gullab yashnagan davrdagi avlod hisoblanadi. Shu ma'noda Toshkent va Andijon shaharlarida dindorlikka maylli qizlarning asosiy qismi yoshlar orasida ma'naviy axloqiy degradatsiya tufayli o'zlarini axloqiylik immuniteti sifatida himoyalash maqsadida dinga murojaat qilganlar.

Xulosa va takliflar. Din kishilik jamiyati taraqqiyoti ta'sirida shaxsning tabiat, jamiyat va o'zining ruxiy olamini anglashga intilish tufayli vujudga kelib, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni tartibga solish maqsadida shakllangan ma'naviy omildir. Din ijtimoiy-madaniy ma'naviy qadriyat sifatida milliy ma'naviy boyliklarni avloddan avlodga meros qilishda ijtimoiy an'anaviy hodisadir.

Yoshlarning dindorligi ajdodlardan diniy ijtimoiy tajribani avlodlarga vorisiylik asosida qoldirilishi, diniy an'ana va qadriyatlar, marosim va ibodatning yoshlar tomonidan davom ettirilishini nazarda tutish mumkin. Shu bois, dindorlik yuksak axloqiylik, nafosatu ilmu-fan, siyosat huquqni o'zida mujassam etgan odamlarning hayotini tashkili, ezgulik tamoyillarida boshqaruvi ma'nosida tushunish mumkin. Yoshlarning dindorligida mazmundan ko'ra shaklning ustuvorligi, ibodatdan ko'ra o'zini dindorlikka moyil ekanligini namoyishkoronalik uchraydi/

Yoshlarning dindorligi shaxsning millatga daxldorlik bilan milliy an'ana va qadriyatlar orqali o'zligini anglash ma'nosida katta avlodning dinga bo'lgan merosini qabul qilish, halol-pok turmush kechirishga intilish ma'nosida diniy maroim va ibodatlarda faol ishtirok etadi. Zamonaviy global axborot texnologiyalari internet tobeligi yoshlarning dindorligini jiddiy susaytirgan. Din kishilik jamiyati an'ana va qadriyatlarining vorisiyiligida o'ta kuchli ijtimoiy yashovchan meros hisoblanadi.

Yoshlarning huquqiy madaniyati O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunlarini bilish va amal qilish asosida qonunga itoatkorlik ruxiyati hisoblanadi. Shu bois, diniy madaniyat bilan uzviy chambarchas aloqadorlikda yoshlarning ijtimoiy madaniyatini hosil qilishi bilan sog'lom dindorlikka asos soladi. Sog'lom e'tiqod turli tuman begona g'oya va ta'sirlar, prozelitizmdan muhofaza qilishi bilan milliy ijtimoiy barqarorlikka xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Анника В. Степанова Е.А. Религия и школа: европейский опыт// Научный ежегодник УрРАН. -2011. № 11. –С. 361-376.
2. Барабанов В. В. Григоренко Ю. А. К вопросу о преподавании «Религиозных культур и светской этики» в школах// Универсум: Вестник Герценовского университета. — 2013. — № 2. — С. 91-100.
3. Бурдякова Л.С. Духовно-нравственное воспитание молодежи как педагогика //Научные труды МГУ. -2017. -№ 1. –С. 13-22.
4. Данилюк А.Я. Нравственное и гражданское воспитание. Взгляд компаративиста // Педагогика. – 2008. -№ 8. –С. 112-116.
5. Демидов Г. В. Светскость и религия: трансформация понятия «религиозное образование» в современности// Вестник РГГУ. — М.; 2016. — № 4 (6), — С. 43-60.
6. Козирев Ф. Н. Религиозный компонент духовно-нравственного воспитание. 2008. -№ 8. – С. 62- 71.
7. Левин В.И. Проблема преподавания религии в государственных школах РФ// Известия ПГПУ им. В. Белинского. -2012. -№ 28. – С. 833-836.
8. Михайлова Л. Б. Знание о религии в системе светского образования. Приглашение к дискуссии// Наука и школа – 2017. № 3. – С. 100-109
9. Пиаев И. А. Право на религиозное образование в светском государстве (На примере России и Италии)// Актуальные проблемы Российского права. — 2015. — № 9 (58). –С. 52-58.

10. Понкин И. В. Кузнецов М. Н. Правовые последствия решения Европейского суда по правам человека по делу «Лаутси против Италии» для системы образования России // Юрист вуза, -2010. -№ 11. –С. 12-16.
11. Степанова Е.А. Религия и образование в Европе: дебаты о взаимной совместимости. // Известия УрФГУ им. Б.Елсина. -2011. - № 292(3). - С. 6 – 15.
12. Ўзбекистон Республикаси «Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар ҳақида» (янги тахрир) Қонуни // Фуқаролик жамияти. - 2021. № 2. –С. 3-5
13. Шахнович М. Религия в школе: современный европейский ландшафт // Государство. Религия. Серков. -2017. — № 4. – С. 30-45